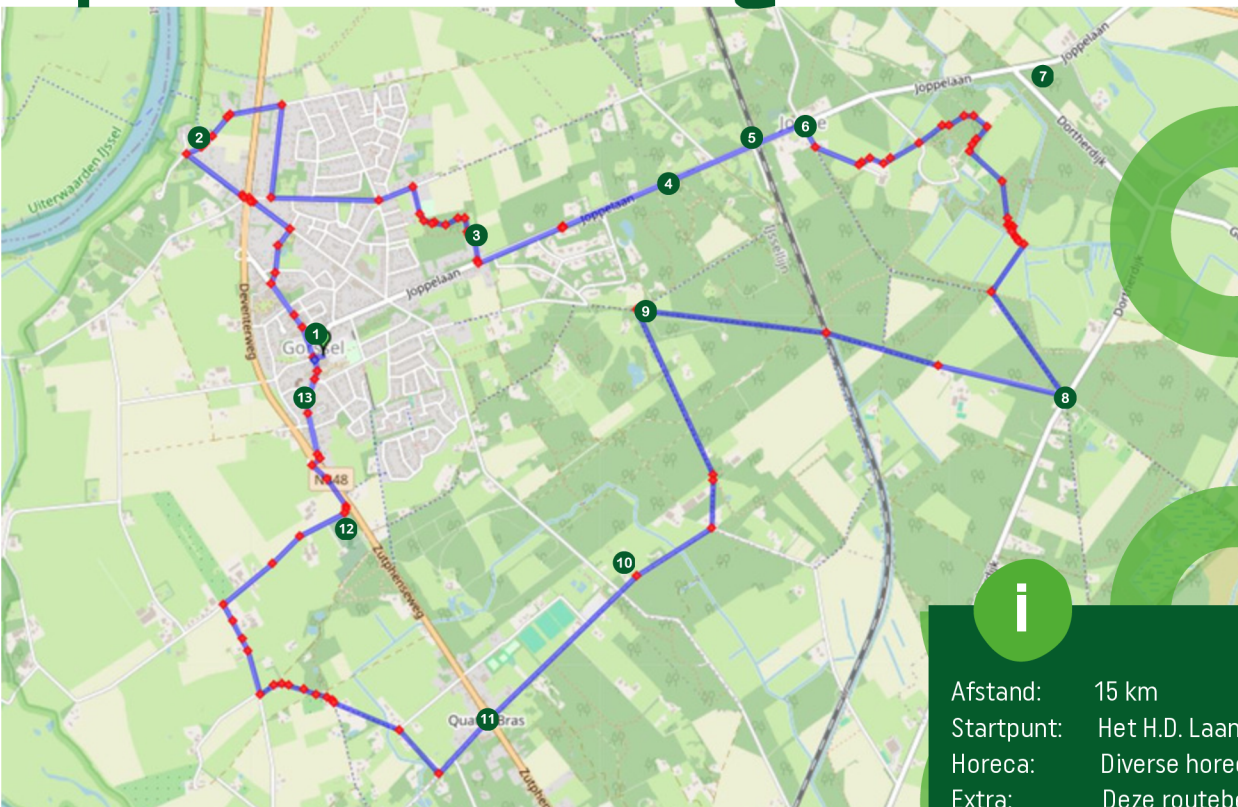

wandelroute

Tijdens deze boeiende wandeling duik je in het oorlogsverleden van Gorssel en haar directe omgeving. De route is een lokaal ommeetje, onderdeel van Liberation Route Europe.

Sporen van oorlog en verzet

i

Afstand: 15 km
Startpunt: Het H.D. Laantje Gorssel | SP19 Naast MORE
Horeca: Diverse horeca in het centrum van Gorssel
Extra: Deze routebeschrijving bevat korte stukjes informatie. Voor uitgebreide informatie over de gebeurtenissen in en om Gorssel, verwijzen wij naar het bronnenboek samengesteld door Dick van Welzen op vvlochem.nl/bronnenboek

Introductie:

Deze route neemt je mee door Gorssel en omgeving, langs monumenten en herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de route ontdek je belangrijke plekken waar verzetsdaden plaatsvonden en de sporen van de Duitse bezetting nog zichtbaar zijn. Leer meer over de moedige acties van het verzet, de levens van de slachtoffers en de impact van de oorlog op dit bijzondere gebied.

Het copyright op de teksten ligt bij Abel Leisure. De route is ook eenvoudig te wandelen met de RoutAbel app op je smartphone. Meer informatie over de app en hoe deze te downloaden scan de QR-code of ga naar www.routabel.nl.

Routebeschrijving:

1. Start je route bij wandelstartpunt SP19. Deze bevindt zich in het H.D. Laantje tussen Museum MORE en Loetje in. Loop voor museum MORE langs de Hoofdstraat in. Café MORE is gevestigd in het oude gemeentehuis van de voormalige gemeente Gorssel.

gorssel

landelyk
lochem

Groots verzet in Gorssel (1)

Het verzet in de gemeente Gorssel tijdens de Tweede Wereldoorlog was opmerkelijk, vooral wat betreft administratief verzet. Sabotage van de arbeidsinzet, het tegenwerken van de Duitse vestingwerkzaamheden en het helpen van onderduikers waren belangrijke acties. Ambtenaren weigerden bijvoorbeeld te werken voor de vijand, zoals de medewerkers van de arbeidsbeurs en distributiediensten die saboteerden door geen lijsten van tewerkgestelde Gorsselse burgers door te geven. Ze hielpen ook onderduikers met valse persoonsbewijzen en distributiebescheiden. Administratieve sabotage werd verder versterkt door circulaire's die valse instructies gaven om de Duitse controle te ondermijnen. De grootste actie vond plaats op 20 september 1944, toen het gemeentebestuur met het bevolkingsregister onderdook om de Duitse plannen tegen te werken. Deze acties, vaak met grote risico's, speelden een cruciale rol in het verzet tegen de bezetting.

Erfgoedcentrum Zutphen Jos-Pé SZU002018613

Het gemeentehuis als verzetshaard (verdieping)

Tijdens de oorlog vormden de ambtenaren van de voormalige gemeente Gorssel een stevige basis van verzet. Iedere Nederlander van 15 jaar en ouder moest zich kunnen legitimeren met een Distributiestamkaart. De ambtenaren zorgden voor valse stamkaarten, eventueel met een valse geboortedatum. Zo konden onderduikers aan distributiebonnen komen voor voedsel en kleding. Ook verstrekten de ambtenaren aan Joden zelfs persoonsbewijzen zonder de beruchte 'J' erop. In 1944 waren er meer dan 500 onderduikers die geholpen werden via deze ambtenaren van gemeente en distributie.

Het gemeentehuis is in 2012 verkocht en daarna verbouwd. In 2015 werd het als Museum MORE heropend.

2. Wandel de Hoofdstraat uit tot voorbij Bushalte De Bloemenkamp. Na de bushalte sla je rechts de Esdoornlaan in. Wandel deze uit tot voorbij het Openluchttheater, dat je aan je rechterhand ziet. Ga op de kruising met de Molenweg linksaf.

3. Volg de Molenweg tot deze scherp naar links buigt. Neem in deze bocht het pad rechts, deze komt uit op de Elfuursweg. Ga links en steek de Deventerweg over. Neem aan de overkant de weg die rechts afbuigt. Dit is de Veerweg. Op de driespong na nr. 32 ga je rechtsaf. Aan je linkerhand bevindt zich de gedenksteen voor Operatie Cannonshot.

Operatie Cannonshot (2)

Op 11 april 1945 staken de regimenten van het 1e Canadese Corps met behulp van onder andere 27 Buffalo's (amfibische rupsvoertuigen) op twee plaatsen de IJssel bij Gorssel over. In de mist van afgeschoten rookgranaten verliep de oversteek snel, in ongeveer 7 minuten. Onder hevig granaatvuur legden de Royal Canadian Engineers vervolgens een pontonbrug over de IJssel bij de de Houtwal. Zo kon het hele 1e Corps met hun zware voertuigen oversteken. Het betreden van de Wilpse oevers betekende het begin van de bevrijding van West-Nederland. Het granaatvuur vernielde ook het Veerhuis, café Dommerholt en het botenhuis. Aangezien de Houtwal nu particulier terrein is, is de gedenksteen verplaatst naar de Veerweg.

Scan de QR code en zie hoe de Canadezen de IJssel overstaken. Met verslag van een ooggetuige. Bron Omroep Gelderland.

4. Wandel de Veerweg helemaal uit en steek de Deventerweg over. Je bent nu op de Dommerholtsweg. Neem de eerste weg rechts. Dit is de Parallelweg. Wandel deze uit tot de kruising met de Elfuursweg. Ga linksaf.

5. Volg de Elfuursweg tot nr. 74 aan de rechterkant. Ga hier rechts het wandelpad op. Houd op de eerste splitsing links aan. Op de volgende splitsing houd je rechts aan. Na een korte wandeling zie je een gedenksteen aan de linkerkant.

Gedenksteen aan de Joppelaan (3)

Op 24 september 1944 werden bij de 'Schietebult' in Gorssel zes mannen geëxecuteerd door een SD-commando. Dit was een vergelding voor sabotage, het verdwijnen van het bevolkingsregister en het onderduiken van de burgemeester en ambtenaren.

SS-commandant Heinemann, berucht als 'het beest van Zutphen', stelde een lijst met 20 namen op. Zes mannen werden zonder proces gefusilleerd: Fr. Bennekers, A.G. Brinkman, G.W.H.J. Loman, L.H.J.J. Mazel, A. Polak en L.W.F. van Velden. Twaalf anderen overleefden hun gevangenschap. Sommigen wisten te ontkomen door te vluchten of door een waarschuwing van de dominee vanaf de preekstoel.

Politieambtenaar Meijer, die weigerde mannen op te halen voor arrestatie, werd gearresteerd en dezelfde dag in Vorden geëxecuteerd.

Ter nagedachtenis aan de slachtoffers werd in 2004 een monument onthuld. Op het kerkhof in Gorssel, waar hun lichamen rusten, vindt jaarlijks op 4 mei de dodenherdenking plaats.

6. Wandel verder tot aan de Joppelaan en ga hier linksaf. Aan de overkant van de weg is een wandelpad. Wandel door tot aan het spoor en steek over.

Johnny de Droog doodgeschoten (4)

Op 9 februari 1945 werd de even charmante als geraffineerde collaborateur, spion, agent-provocateur en eerder verzetsstrijder Johnny de Droog net na de ochtendschemering doodgeschoten aan de Joppelaan in Gorssel. De Droog was als een van de "V-Männer" (vertrouwensman/infiltrant) verantwoordelijk voor de arrestatie, en daarmee voor een kwart de dood, van zo'n 300 verzetslieden, onderduikers, neergestorte piloten en joden. Hij martelde zelf arrestanten en twee keer hanteerde hij eigenhandig het pistool. Verzetsgroepen in het hele land, en vooral in Gelderland, rolde met razzia's op. Daarmee was hij mogelijk de grootste verrader in de oorlog.

Treinverkeer (5)

De Nederlandse Spoorwegen sloten in 1940 een 'loyaal samenwerkingscontract' met de Duitsers om het bedrijf voort te laten bestaan. Zo zou het goederen- en personenvervoer niet in gevaar komen. Keerzijde was dat de Duitsers de Spoorwegen gebruikten voor vervoer van militairen en materieel. De NS bouwde voor de bezetters zelfs nog de spoorlijn naar Westerbork en verdiende daar flink aan. De spoorlijnen waren regelmatig doelwit van het verzet en de geallieerde luchtaanvallen. Ook de lijn Zutphen-Deventer moest het ongelden.

Pas eind september 1944 riep de Nederlandse regering in ballingschap de NS op om te gaan staken. 30.000 spoormedewerkers legden het werk neer en de staking duurde tot de bevrijding.

7. Je bent nu in Joppe. Neem de eerste weg rechts. Dit is de Eikeboomlaan.

De bevrijding van Joppe (6)

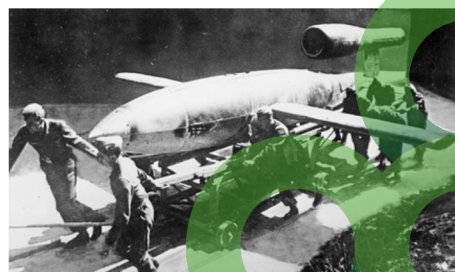
Op 31 maart 1945 arriveerde de Hermann Goering-divisie in Joppe, waar ze zich inrichtten in huizen en het dorp te maken kreeg met inkwartiering. In de vroege ochtend van 1 april vertrokken ze weer, maar keerden later die dag terug. De kanonnen werden opgesteld in de bossen, en de bewoners verbleven zoveel mogelijk in de kelder. Op 6 april kwam het nieuws dat de Canadezen in het dorp waren, en tanks gingen richting het station, wat het begin van de bevrijding markeerde. Gedurende de oorlog gebeurde er veel in Joppe: de kerk moest klokken afstaan, er kwamen meer onderduikers, en er vonden luchtgevechten plaats. Ook werd het station meerdere keren gebombardeerd, en in december 1944 begon men met de bouw van V1-lanceerbanen, wat leidde tot schade en gevaar voor het dorp.

8. Neem op de eerste splitsing de linker weg. Ga bij de watergang links en volg het pad totdat deze kruist met de Joppelaan (niet de grote weg). Steek deze recht over. Op de volgende splitsing houd je rechts aan. Op de volgende T-splitsing sla je rechtsaf. Daarna op de volgende T-splitsing linksaf. Huis 't Joppe bevindt zich aan je rechterkant.

V1 Lanceerbaan Joppe (7)

In en om Joppe lagen verschillende V1-lanceerplaatsen, waarvan één langs de Dortherdijk. De V1's, onbemande straalvliegtuigen, werden van december 1944 tot februari 1945 afgevuurd op de haven van Antwerpen om de geallieerden te treffen. De lanceerplaatsen waren goed gecamoufleerd, waardoor ze moeilijk door geallieerde vliegtuigen te ontdekken waren. Een van de locaties werd in de week voor Kerstmis in werking gesteld, maar het wapen bleek onbetrouwbaar, met veel V1's die voortijdig ontploften of verkeerd terechtkwamen. De omliggende dorpen, waaronder Eefde, werden getroffen door neergestorte V1's, wat leidde tot dodelijke slachtoffers. De V1 werd gezien als een vreesaanjagend wapen, maar de camouflage en het verzet verhinderden dat de geallieerden de lanceringen effectief konden vrijdelen. De V1 speelde een cruciale rol in de oorlog, maar had veel technische gebreken.

9. Volg het 'grote' pad tot het eindigt. Houd links aan op de T-splitsing en wandel met een boogje op de watergang af. Steek deze over en neem het eerste pad rechts. Op de kruising met de Eikeboomlaan steek je links schuin over. Als je doorloopt bevindt zich aan je rechterhand nr. 1. Je zit op de goede weg. Wandel de Eikeboomlaan uit tot je bij de Zessprong bent.

De Zessprong; de avonturen van Frits Gies (8)

De veertienjarige Frits Gies (1930) beleefde in 1945 de bevrijding midden in de vuurlinie, na een nacht vol geallieerde bombardementen. Het Duitse kanon bij De Zessprong was verdwenen, maar achter een raam bewoog nog een Feldwebel (onderofficier). Pas toen Frits in een Canadese jeep werd meegenomen en hem aanwees, gaf de Duitser zich over, terwijl een tank zijn loop op De Zessprong richtte.

In zijn boek *Bist du ein Jude?* (2020) beschrijft Gies hoe hij door zijn vader, een specialist in het vervalsen van documenten, bij het verzet betrokken werd. In een namaakuniform van de Hitlerjugend wist hij soms de Duitsers te misleiden. Het gezin Gies bood in Zutphen onderdak aan vele Duits-Joodse onderduikers. In 1944 verbleven ook vijf Duitse soldaten bij hen, waaronder Arnold Graf von Keyserling, een achterkleinzoon van Bismarck, die niets van het nazisme moest hebben. Hij regelde brood en kolen voor het gezin via zijn Wehrmacht-onderdeel.

Hun vakantiehuis (tussen Lochem en Warnsveld), dat ook als schuilplaats diende, werd vanwege zijn historische waarde overgebracht naar het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem.

10. Buig vlak voor het restaurant scherp naar rechts de Veldhofstraat in. Wandel deze uit tot je het spoor bent overgestoken en de weg zich kruist met de Amelterweg. Ga hier links.

Paul de Groot en 'de beul van Gorssel' (9)

Paul (Saul) de Groot (1899), leider van de Communistische Partij Nederland (CPN) en hoofdredacteur van het illegale blad De Waarheid, was tijdens de Tweede Wereldoorlog een van de meest gezochte Nederlanders. Als Jood zat hij met zijn vrouw en dochter ondergedoken op de vliering van huize Woudrust.

In de nacht van 13 op 14 oktober 1942 werd hun schuilplaats overvallen door NSB'er Kees Heil, berucht als 'de beul van Gorssel'. Paul wist op het nippertje te ontsnappen, blootsvoets en in pyjama, terwijl kogels hem om de oren vlogen. Via een toevallig passerende bevriende motorrijder én enkele geheimzinnige treinritten belandde hij uiteindelijk weer in Amsterdam en dook later onder in Zutphen.

Zijn vrouw en dochter werden gearresteerd, mishandeld en via Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd. Daar werden zij op 3 november 1942 vermoord. Tot het einde van zijn leven bleef De Groot gekweld door verdriet en schuldgevoel over hun lot.

11. Blijf de Amelterweg uitlopen totdat deze overgaat in de Flienderweg. Ter hoogte van nr. 7 (rechts) speelde zich het verhaal van de familie Oestreicher af.

Helly Oestreicher (10)

Helly Oestreicher werd in 1936, samen met haar tweelingzus Maria, geboren in Karlsbad (nu Karlovy Vary, Tsjechië) in een joods-humanistisch gezin. Uit angst voor een Duitse inval vluchtte het gezin in 1938 naar Nederland.

Op 1 november 1943 werd de familie, samen met Helly's grootmoeder, in Amsterdam opgepakt. Haar vader Felix, een arts, wist de Duitsers te laten geloven dat Helly een besmettelijke ziekte had. Hierdoor kon het verzet haar uit het ziekenhuis halen en onderbrengen bij het kinderloze echtpaar Herman en Jantje Braakhekke op boerderij De Flienderkamp. Daar kon ze vrij rondlopen, maar uit veiligheidsoverwegingen ging ze niet naar school.

Bij de bevrijding zag ze hoe Canadese kanonnen in de wei op de Duitsers vuurden. Haar tweelingzus en oudere zus overleefden Bergen-Belsen en kwamen herstellen op de boerderij. Haar ouders en grootmoeder stierven na de bevrijding in Tröbitz aan lektyfus. Helly groeide uit tot een internationaal bekende beeldend kunstenaar.

12. Vervolg de route door de Flienderweg uit te lopen. Vlak voor de Zutphenseweg ga je een klein stukje links en steek dan recht over.

Meijer Schwencke, bewoner van Huize Quatre Bras (11)

Arie Meijer Schwencke, bewoner van huize Quatre Bras tijdens de oorlog, was eigenaar van een persbureau in Den Haag. Na de capitulatie werkte hij nauw samen met de SS en de Nederlandse SD. Via bladen en een uitgeverij verspreidde hij nationaalsocialistische propaganda en werd hij rijk.

In 1942 keerden de Duitsers zich tegen hem vanwege bedrog en intriges. Toen Nazi-Duitsland na de val van Stalingrad in 1943 afstevende op verlies, veranderde Schwencke van koers. Hij begon de illegale pers te steunen en werd actief voor verzetskranten zoals Het Parool.

Zijn ommezwaai redde hem niet. In 1946 werd hij in Gorssel gearresteerd en vervolgd wegens collaboratie. Hij verbleef jaren in psychiatrische instellingen en stond pas in 1951 terecht voor de Perszuiveringscommissie. Hij werd veroordeeld tot zevenenhalf jaar gevangenisstraf.

gorssel

landelijk
lochem

13. Je bent nu op de Quatre Brasweg. Neem de eerste weg rechts, dit is de Vosweg. Wandel deze uit tot de kruising met de Eesterbrinkweg. Steek schuin over en vervolg je wandeling. De Vosweg gaat bij de volgende kruising over in de Laan van Eschede.

14. Houd op de volgende kruising links aan en sla op de kruising met de Eefdense Enkweg rechtsaf. Op de T-splitsing met de Gorsselse Enkweg ga je rechts. Vlak voor de weg links afbuigt ligt de begraafplaats.

Monument Begraafplaats - Verzetten is levensgevaarlijk (12)

Dit monument herinnert aan de zeven Gorsselse inwoners die op 24 maart 1944 werden gedood door Duitse vergeldingsmaatregelen na verzetsdaden. De graven van de geallieerde vliegeniers werden tijdens de oorlog op deze plek aangelegd, nadat zij met hun bommenwerper of jager in de gemeente neergestort waren. Ook hun offer bracht ons vrijheid.

Op 24 september 1944 kreeg politieman Jacob Meijer het bevel van de Sicherheitsdienst om mee te werken aan de arrestatie van Gorsselse inwoners als gijzelaar. Meijer weigerde en werd zelf gearresteerd, afgevoerd en vermoord. Uiteindelijk werden meer dan 20 Gorsselnaren gegijzeld en 6 mannen werden zonder vorm van proces doodgeschoten als vergeldingsactie voor verzetsdaden. Na de bevrijding zijn hun stoffelijk resten opgegraven en overgebracht naar de ereplaats op het Kerkhof. Daar rust ook de heer Meijer, aan wie veel inwoners hun leven te danken hebben. Aan de Joppelaan is in 2004 een monument geplaatst ter herinnering aan deze gebeurtenis.

15. Steek aan het einde van de Gorsselse Enkweg de Zutphenseweg schuin over en wandel via de Hoofdstraat Gorssel weer in. Aan de linkerkant bevindt zich de kerk van Gorssel.

Bombardementen 18 maart 1945 (13)

Op 18 maart 1945 bombardeerden Britse Typhoon jachtvliegtuigen de Duitse hoofdkwartieren in Gorssel, waaronder de villa's Boschterhoek en Ravensweerd. Deze waren doelwitten vanwege hun strategische betekenis tijdens de Slag om het Twentekanaal. De Boschterhoek brandde na een voltreffer af, waarbij vijf Duitse militairen omkwamen. Generaal Schilffart was niet aanwezig, maar na het bombardement verliet hij Gorssel, beschuldigde het dorp van collaboratie en gaf de opdracht om te vertrekken. Villa Ravensweerd raakte zwaar beschadigd. Het bombardement verwoestte ook andere gebouwen, zoals de kerk, de pastorie en woningen, en resulteerde in zeven doden en twintig gewonden onder de Gorsselnaren. De kerk, een rijksmonument, werd getroffen omdat geallieerden de toren als uitkijkpost beschouwden. Na de oorlog werd de kerk hersteld, met een symbolisch beeld van de bevrijding op de deuren.

De bevrijding van Gorssel

In de eerste week van april 1945 werd Gorssel plotseling het strijdtoneel van de bevrijding. De Duitsers hadden zich voorbereid op een aanval vanuit het westen, maar de Canadezen vielen onverwachts vanuit het zuidoosten aan, waardoor de frontlinie zich door de gemeente Gorssel begaf. De Spitholterbrug was niet opgeblazen, wat de geallieerden ten goede kwam. De chaos die volgde, was groot: de NSB-burgemeester verdween, de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) waren slecht georganiseerd en voerden zelf hun strijd. Er moesten noodposten worden opgezet, telefoons hersteld en onderduikers geholpen. Terwijl het Canadese leger zich voorbereidde op de aanval op de westkant van de IJssel, werd het gemeentebestuur geconfronteerd met de uitdaging van wederopbouw, herstel van infrastructuur en het herstellen van de orde te midden van de oorlogsomstandigheden.

16. Wandel verder tot je weer bij het startpunt van de route bent.